

Virtuální hospitace – Zeměpis: Terénní zeměpisná exkurze

Autoevaluace

Vyučující: Mgr. Miloš Bukáček

Koncepce terénní zeměpisné exkurze

Terénní exkurzi je možno pojmout monotematicky nebo zařadit více různých aktivit do jednoho dne. Z časových i finančních důvodů jsem zvolil druhou variantu. Při výběru stanovišť jsem se snažil najít takovou oblast, která by nebyla příliš daleko od sídla školy, a současně zde bylo možné realizovat více různých aktivit na relativně malé ploše. Mezi taková vhodná místa patří mikroregion Maštale a jeho nejbližší okolí.

Na terénní exkurzi jsme se vydali vlastním autobusem ráno v 7.30 a návrat do Nového Města na Moravě byl okolo 18. hodiny. Využili jsme autobus s mikrofonom a během jízdy jsem žáky seznamoval s místy, kterými jsme pojížděli. Absolvovanou trasu, navštívené lokality i stručný komentář k místům, který slyšeli žáci v autobuse, si můžete prohlédnout v programu Google Earth (*trasa a místa exkurze – prosím vložit odkaz na soubor terenni-zemepisna-exkurze.kmz*). Trasu exkurze si žáci cestou také zaznamenávali do přiložené mapy (*mapa zájmového území – prosím vložit odkaz na soubor prehledna-mapa-zajmoveho-uzemi.pdf*).

Pokud se vydávám se svými žáky na terénní exkurzi, pak jim zcela záměrně předem příliš mnoho informací o navštívených lokalitách nesděluji. Většinou znají pouze oblast, v níž se budou pohybovat. Úkolem žáků samotných je pak zjistit co nejvíce informací o daném místě (lokalitě) terénním výzkumem či průzkumem. Žáci tedy předem věděli, že navštíví severovýchodní část Žďárských vrchů a okraj České tabule, ale neznali sídlo, v němž prováděli komplexní geografický průzkum. V případě, že by si informace nastudovali předem, pak by tato aktivita totiž úplně postrádala smysl.

Práce na jednotlivých stanovištích

Během terénní zeměpisné exkurze jsme navštívili 4 hlavní stanoviště. Z časových důvodů nebylo možné natočit záznam ze všech těchto lokalit (bohužel ani formou stručného dokumentu). I přesto se v autoevaluaci alespoň stručně zmíním o aktivitách na prvních dvou stanovištích, které jste sice nemohli vidět na záznamu, ale jedině tak můžete získat ucelený obraz o smyslu a koncepci celodenní exkurze. Aktivitu, které můžete zhlédnout na videu, tak nebudou vytrženy z kontextu. U všech stanovišť také stručně okomentuji hlavní aktivity žáků i učitele, protože ani z míst, ve kterých se natáčelo, nemohlo být do výsledného videa zařazeno zdaleka všechno.

Stanoviště č. 1: Meteorologická stanice Svratouch

První navštívenou lokalitou byla meteorologická stanice Svratouch. Jedná se o profesionální meteorologickou stanici ČHMÚ, na které žákům místní pozorovatel poskytl profesionální výklad o činnosti na této stanici. Zaměřili jsme se především na pozorování základních meteorologických prvků a měření čistoty ovzduší. Návštěva meteorologické stanice trvala přibližně půl hodiny.

Žáci obdrželi pracovní list (*ukázka pracovního listu – prosím vložit odkaz na soubor pracovni-list-meteorologicka-stanice-svratouch.pdf*), který v průběhu výkladu pozorovatele postupně individuálně vyplňovali. Jednalo se tedy o určitou formu frontální výuky.

Činnost učitele související s tímto stanovištěm spočívala v přípravě pracovního listu před konáním vlastní exkurze a po skončení exkurze ve vyhodnocení odpovědí (*ukázka vyplněného pracovního listu – prosím vložit odkaz na soubor meteorologicka-stanice-svratouch-studenti.pdf*).

Zhodnocení:

Žáci hodnotili pozitivně zejména možnost prohlédnout si na vlastní oči přístroje určené na měření meteorologických prvků a zjišťování kvality ovzduší. Zaujalo je také vysvětlení principu činnosti těchto přístrojů. Jako hlavní nevýhodu vnímali frontální způsob exkurze, kdy se celá skupina shromáždila před konkrétním přístrojem a ti, kteří byli vzadu, si ne vždy stihli daný přístroj detailněji prohlédnout. Řešením by mohlo být prodloužení doby návštěvy na meteorologické stanici. Samostatná práce žáků v menších skupinkách není z bezpečnostních důvodů na meteorologické stanici možná.

Úkoly v pracovních listech vypracovali žáci bez zásadnějších nedostatků.

Stanoviště č. 2: Přírodní památka Pivnice

Druhá navštívená lokalita byla přírodní památka Pivnice (*mapa Pivnice – prosím o vložení odkazu na soubor mapa-pivnice.pdf*). Jedná se o úzký pískovcový kaňon modelovaný erozní činností Dolanského potoka. Kaňon je velmi mladý, neustále a velmi rychle se vyvíjí. Často zde můžeme pozorovat např. řícení materiálu z okolních svahů. V Pivnici jsme se zaměřili především na princip vzniku pískovcového skalního města. Návštěva této lokality, včetně příchodu a návratu z vesnice Dolany, trvala asi 1,5 hodiny.

Žáci obdrželi pracovní list (*ukázka pracovního listu – prosím vložit odkaz na soubor pracovní-list-prirodni-pamatka-pivnice.pdf*), který v tomto případě vyplňovali individuálně. Zjišťovali informace související se vznikem pískovcového kaňonu, měřili velikost zrn pískovce a zakreslovali profil odkryvu pískovců.

Činnost učitele na této lokalitě spočívala v seznámení žáků s principem vzniku pískovcových kaňonů a skalních měst. Dále bylo nutné před vlastní exkurzí připravit mapu lokality, pracovní list a po skončení exkurze jej vyhodnotit (*ukázka vyplněného pracovního listu – prosím vložit odkaz na soubor prirodni-pamatka-pivnice-studenti.pdf*).

Zhodnocení:

Přestože se přírodní památka Pivnice nachází relativně blízko sídla naší školy, většina žáků zde byla poprvé a navíc o této lokalitě nikdy dříve neslyšela. Zaujala je hloubka kaňonu, rychlost erozních procesů i malá pseudokrasová jeskyně, kterou mohli navštívit. Fyzicky méně zdatní žáci hodnotili negativně přístupovou cestu k přírodní památce Pivnice, která místy vede přímo korytem Dolanského potoka. Vodní stav byl však v letošním roce velmi nízký, takže žádné problémy s jeho překonáváním nenastaly. Přesto je třeba upozornit případné zájemce o exkurzi, že po vydatných deštích bývá přístupová cesta do Pivnice těžko přístupná, protože koryto potoka může vystoupit až o několik desítek centimetrů.

Úkoly vypracovali žáci bez větších problémů, rozdíly v kvalitě zpracování se projevily pouze u zakreslu profilu odkryvu pískovců, kde měli žáci vystihnout především vrstevnatou strukturu pískovců.

Stanoviště č. 3: Proseč

Následovala návštěva sídla Proseč, které bylo v letošním roce povýšeno na město. Zde se žáci rozdělili do šesti skupin a provedli komplexní geografický průzkum Proseče. Měli tedy za úkol oslovit místní obyvatele a zjistit odpovědi na zadaná témata. Dále každá skupina prošla vybranou částí města, zakreslila a popsala mapu využití ploch (land use). Pokud se ve zkoumané části Proseče nacházel průmyslový podnik, pak jej žáci měli navštívit a získat požadované informace. Na splnění těchto úkolů měli asi 1,5 hodiny.

Každá skupina žáků obdržela pracovní list se zadáním úkolů (*úkoly pro jednotlivé skupiny studentů – prosím o vložení odkazu na soubor pracovni-list-komplexni-geograficky-pruzkum-prosec.pdf*). Dále každý žák obdržel mapu centra Proseče za účelem zakreslení využití ploch zkoumané části města (*mapa centra Proseče – prosím o vložení odkazu na soubor mapa-prosec.pdf*). Získané výsledky komplexního průzkumu žáci prezentovali přímo na exkurzi, ale až na následujícím stanovišti (Toulovcovy Maštale) na samotný závěr exkurze.

Činnost učitele související s touto lokalitou spočívala v přípravě mapy a sady úkolů pro žáky. V Proseči šlo pouze o zadání úkolů jednotlivým skupinám a po návratu z exkurze následovalo vyhodnocení mapy využití ploch (*ukázka mapy využití ploch – prosím o vložení odkazu na soubor prosec-land-use-studenti.pdf*) i získaných informací z komplexního geografického průzkumu Proseče (*struktura obchodní sítě – prosím o vložení odkazu na soubor prosec-struktura-obchodni-site.pdf*; *mentální mapa – prosím o vložení odkazu na soubor prosec-mentalni-mapa.pdf*).

Zhodnocení:

Průzkum Proseče pojali žáci velmi zodpovědně. Obdobnou aktivitu jsem již v minulých letech v jiných sídlech realizoval se stejně starými žáky a je zde vidět značný posun v komunikačních dovednostech žáků. Zatímco ještě před pár lety se žáci ostýchali zeptat prakticky kohokoli na cokoli, dnes jim to nečiní žádné potíže a byli schopni získat požadované informace bez větších problémů. Dokonce navštívili městský úřad a místostarosta jim ochotně poskytl potřebné informace. Obdobně úspěšní byli i při návštěvách průmyslových podniků. S přístupem žáků ke komplexnímu průzkumu Proseče jsem byl velmi spokojený. Čas na splnění úkolů byl dostatečný, většina skupin dokonce stihla i krátce poobědvat.

Lokalita č. 4: Přírodní rezervace Maštale

Poslední navštívenou lokalitou byla přírodní rezervace Maštale (*mapa Maštálí – prosím vložit odkaz na soubor mapa-mastale.pdf*). Výchozím i cílovým bodem byl Bor u Skutče. Postupně jsme prošli část pískovcového skalního města. Na třech zastávkách jsme se věnovali základům orientace v krajině bez mapy i s buzolou, dále si žáci vyzkoušeli měření vydatnosti pramene a nakonec prezentovali informace získané průzkumem Proseče. Návštěva přírodní rezervace Maštale trvala přibližně 3,5 hodiny.

V případě orientace v krajině s pomocí buzoly činnost žáků spočívala ve vytyčení trasy (určením azimutu a vzdálenosti několika bodů) a jejím následném absolvování (*podklady pro vytyčení trasy – prosím vložit soubor azimut.pdf*). Tuto činnost prováděli žáci ve skupinách.

Měření vydatnosti pramene se zúčastnilo pouze několik zájemců. Ve vrcholové partii Toulouvcových Maštalí pak zástupci jednotlivých skupin prezentovali výstupy z Proseče.

Činnost učitele spočívala především v přípravě materiálů pro vytyčení trasy pomocí buzoly a na závěr ve vedení prezentací žáků. Po skončení exkurze bylo také nutné vyhodnotit výsledky terénního průzkumu Proseče.

Zhodnocení:

Teprve poté, co žáci začali vytyčovat trasu, se ukázalo, že řada z nich se s buzolou setkala poprvé. Proto bylo třeba některým skupinkám znovu vysvětlit princip určování azimutu pomocí buzoly. I zde je patrná změna oproti exkurzím v minulých letech, kdy neznalost práce s buzolou byla spíše výjimkou. V budoucnu tedy budu muset věnovat více času vysvětlení principu činnosti buzoly. V době GPS přístrojů již není práci s buzolou věnována taková pozornost jako dříve. Je to určitě škoda, protože elektromagnetický kompas v přístroji GPS pracuje na totožném principu. Určitým problémem bylo také nedodržení stanoveného času na vytyčení (resp. absolvování) trasy některými skupinami. V lese však na rozdíl od školy nezvoní, a tak jsme čekání na zbývající skupiny vyplnili trochou trigonometrie.

Měření vydatnosti pramene bylo spíše doplňkovou aktivitou, ale žáky pobavilo a „osvěžilo“. Teprve po zhlédnutí videozáznamu jsem zjistil, že výpočet jedné žákyně byl poměrně nepřesný, a bylo by vhodnější, abych po ní požadoval opravu.

Skutečným vyvrcholením exkurze byla návštěva skalního města Toulouvcovy Maštale, které si žáci prošli, porovnali s přírodní památkou Pivnice a na vrcholové plošině pak prezentovali výstupy z Proseče. Každá skupinka vybrala jednoho zástupce, který seznámil ostatní s dosaženými výsledky. Získané informace byly velmi zajímavé a ve většině případů i hezky prezentované. Žákům se podařilo získat téměř všechny požadované informace, a to bez větších problémů, což mě samotného docela překvapilo. Tuto část exkurze hodnotím velmi pozitivně a také sami žáci ocenili práci jiných skupin potleskem.

Závěr

Exkurze splnila mé očekávání, žáci prožili zajímavý den ve městě i v přírodě a řada z nich litovala, že na obdobné akce nejezdíme častěji.

Hlavním důvodem, proč jsem se rozhodl zúčastnit natáčení virtuální hospitace, byla snaha přesvědčit kolegy zeměpisce, že terénní zeměpisná exkurze je velmi důležitou a podle mého názoru nepostradatelnou součástí výuky. Její příprava rozhodně není jednoduchá, ale prožitek žáků, rozvoj jejich schopností komunikovat v neznámém prostředí a rozvoj týmové spolupráce za to určitě stojí. Tak to zkuste a třeba se na podobných exkurzích budeme potkávat stále častěji.